

TURJÁN ANIKÓ

AZ EURÓ GYAKORLATI SZEMPONTBÓL

Magyarország – a többi csatlakozó országhoz és az eurót még nem használó Svédországhoz hasonlóan – elkötelezte magát a jövőbeni euróvezetési tagság és az euró bevezetése mellett. A cikkben gazdasági és a hitelintézeti vezetők, munkatársaik és más érdeklődők számára gyakorlati szempontból mutatjuk be az EU-tagságtól az euró bevezetéséhez vezető utat, felvázoljuk az euróátálláshoz kapcsolódó feladatokat, a lebonyolítás elméletileg lehetséges két módját. Csak érintőlegesen foglalkozunk az euró bevezetését részben feltételező, részben azzal összefüggő makrogazdasági, intézményi, illetve fizetési rendszerekkel kapcsolatos kérdésekkel, hiszen ezeket más Európai Füzetek tárgyalják.¹

BEVEZETÉS

Európa nyugati felén 1989-ben tűzték ki célul a gazdasági és monetáris unió megteremtését. Az európai állam- és kormányfők 1995-ben választottak nevet a közös pénznemnek és határozták meg az átállási forgatókönyvet. 1999. január 1-jén számlapénz formájában, majd 2002. január 1-jén készpénz formában is megjelent az euró, és megszűnt 12 nemzeti pénznem.

Az érintett 12 országban egységes monetáris és árfolyam-politika érvényesül. Már a nemzeti pénznemek és az euró közötti átváltási arányok 1999. (illetve a görög drachma esetében 2001.) január 1-jei rögzítésével megszűntek az övezeten belül az árfolyam-ingadozások. Az árak ösz-

szehasonlíthatókká váltak, ami egyértelműen fokozza a versenyt és hozzájárul az alacsony árszint fenntartásához, az árkülönbségek mérsékléséhez. Az euró bevezetése lökést adott a pénzügyi piacok integrációjának és ezzel hozzájárult a finanszírozási és befektetési lehetőségek javításához. Az euró készpénzként történő megjelenésével az övezeten belül mindenki mentesül az átváltási költségek alól is. Az euró használata értelemszerűen megkönnyíti a külföldi utazásokat Európa nagy részében, ugyanazzal a pénzzel sok országban lehet fizetni.

¹ A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványában: Európai Füzetek 43 megjelent írás szerkesztett változata.

A magyar gazdasági szerkezet és a gazdasági ciklus közeledett az euróövezetéhez, és a magyar export 70 százaléka irányul az euróövezetbe. Az euró bevezetése révén a magyar gazdaság – a külkereskedelem bővüléséből és a reálkamat csökkenéséből – hosszabb táv (20 év) átlagában 0,6–0,9 százalékos éves GDP növekedés-többletet érhet el. A magasabb növekedési ütem gyorsítja a fejlett államokhoz való felzárkózást.

Az euróövezetbe eddig csatlakozott 12 tagállam két lépcsőben (először számlapénzként, majd készpénzként) vezette be az eurót, és különösen a számlapénz esetében hosszú – három éves – időszakot biztosított arra, hogy a gazdasági szereplők akkor saját választásuk szerint vagy a nemzeti pénznemet vagy az eurót használják. E mögött az a megfontolás húzódott, hogy a gazdasági szereplők különböző csoportjai nem egyforma gyorsan tudnak felkészülni az euró bevezetésére és a leggyorsabb felkészülésre képes szektorban kár lenne addig késleltetni az euró használatából származó hasznokat, amíg a többi gazdasági szereplő is teljesen fel nem készül az euró bevezetésére.

Az euró bevezethetőségére vonatkozó döntéshozatalban a végső szót az EU-tagállamok gazdasági és pénzügyminiszterei mondják majd ki a konvergencia-követelmények teljesítése alapján. Legkésőbb ezen időpontig szükséges választani az euró bevezetésének lebonyolítására elméletileg lehetséges két változat között. Vagy követni az eddigi euróövezeti tagállamok által választott megoldást, azaz az eurót két lépcsőben: először számlapénzként, majd készpénzként, vagy egy lép-

csőben: egyidejűleg készpénzként és számlapénzként is bevezetni. A hazai euróátállásra – az euróövezeti szabályozás és tapasztalatok, illetve az előzetes magyar döntések alapján – jelenleg inkább csak munkahipotézis szinten határozható meg néhány peremfeltétel. Így a forintban megkötött szerződések az euró bevezetése után is jogfolytonosak maradnak, a széleskörű társadalmi támogatás érdekében biztosítani szükséges, hogy az euróátállás Magyarországon se vezessen áremelkedéshez, a bankoknak az átálláskor díjmentesen kívánatos a forintbank-számlákat átalakítani és a forintkészpénzt euróra váltani.

A téma iránt mélyebben érdeklődők figyelmébe néhány uniós (jog)szabályt, hazai és külföldi publikációt ajánlunk, amelyek jegyzékét a keretes írások, illetve a felhasznált irodalomjegyzék tartalmazza (a téma szempontjából fontosabb intézmények internetes honlap címeivel együtt).

AZ EURÓ JELENTŐSÉGE ÉS GYAKORLATI ELŐNYEI ÖSSZEURÓPAI SZEMSZÖGBŐL

Az Európai Közösség tagállamai az 1980-as évek végére felismerték, hogy a világ-gazdaságban betöltött szerepüket és nemzetközi versenyképességüket csak úgy tudják megőrizni, ha szövetségüket gazdasági, pénzügyi és politikai szempontból egyaránt továbbfejlesztik és elmélyítik. A **Gazdasági és Monetáris Unió (GMU)** megteremtését az 1989-ben készült Delors-jelentés tűzte ki célul. A hozzá vezető utat az 1992. február 7-én Maastrichtban aláírt egyezmény jelölte ki.

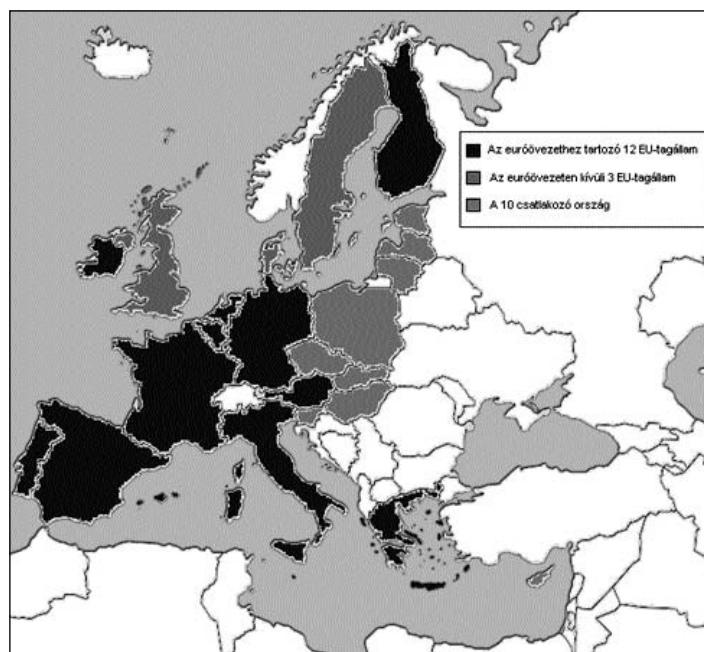
A GMU megvalósításának **első szakasza** 1994. január 1-jén zárult le. A tagországok teljeskörűen liberalizálták a folyó fizetéseket és a tőkeforgalmat, az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a személyek jóformán teljes körűen szabad mozgásával megeremtették a belső határok nélküli egységes piacot, megkezdték a GMU-csatlakozást szolgáló, több évre szóló nemzeti programok kidolgozását és végrehajtását.

A **második szakaszban** az immár Európai Unió nevet viselő közösségben megerősödött a nemzeti gazdaság- és monetáris politikát érintő konzultációk rendszere, a korábrinál nagyobb szerepet kapott a költségvetési helyzet figyelemmel kísérése és javítása, számottevően köze-

ledtek egymáshoz az egyes tagországok gazdasági – kiváltképpen a pénzügyi – mutatói, felgyorsult a gazdasági és monetáris unió előkészítése. Egyfelől a jegybankok közötti együttműködés és a monetáris politikai koordináció erősítésére, másfelől az euró bevezetésének, az egységes monetáris politika kialakításának és a Központi Bankok Európai Rendszere létrehozatalának előkészítésére átmeneti jelleggel létrejött az Európai Monetáris Intézet (EMI), majd megalakult az Európai Központi Bank (EKB).

A **harmadik szakasz** kezdetével 1999. január 1-jével bevezették a közös pénzt, és **visszavonhatatlan hatállyal rögzítették** az euró és a korábbi nemzeti pénznemek közötti **átváltási arányt**.

Az euróövezet és a kibővülő Európai Unió térképe

Az euróövezethez eddig csatlakozott 12 ország (Ausztria, Belgium, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália és Spanyolország) körében **egységes monetáris és árfolyampolitika** érvényesül. Az euróövezet egységes monetáris politikájáért az EKB, míg az árfolyam-politikáért a Tanács (az Európai Bizottsággal és az EKB-val együttműködve) a felelős.

Az övezeten belül **megszűntek az árfolyam-ingadozások**, amelyek korábban gyakran kísérték a külső gazdasági válságokra, nagyobb megrázkódtatásokra való reagálást, és a gazdasági szereplőket akkor arra készítették, hogy külön is mérlegeljék az árfolyam-ingadozások hatását a tervezett ügyleteikre, és bebiztosítsák magukat a kedvezőtlen hatások ellen. A vállalkozói kör és a lakosság az övezeten belül mentesül az **átváltási költségek** alól. A vállalkozói réteg – az átváltási költségeken túlmenően – a devizaműveletek adminisztrációjában lekötött kapacitások és kockázatkezelés költségeit is ezen körben megtakaríthatja, és lényegében ugyanazokat a feltételeket élvezheti az övezeten belüli külföldi átutalásoknál, mint a belföldi átutalásoknál. (A még fennálló különbségeket legkésőbb 2006. január 1-jére meg kell szüntetni mind a vállalkozások, mind a lakosság körében.)

A közelmúltban végzett felmérések szerint az euróátállás befejeztével jó néhány EU-tagállamban számottevően emelkedett a vállalkozók körében az **exporthajlandóság** (a portugál vállalkozók 57 százalékánál, az ír vállalkozók 50 százalékánál). Számos országban a lakosság kedve is je-

lentősen megnőtt az iránt, hogy más EU-tagállamban vásároljon (Hollandia: 31 százalék, Ausztria: 27 százalék), mivel a készpénzcserével a lakosság számára is közvetlenül összehasonlíthatóvá váltak az árak. Az **árak közvetlen összehasonlíthatósága** egyértelműen fokozza a **versenyt**, hozzájárul **az árstabilitás fenntartásához** és hosszabb távon **mérsékli az árkülönbségeket**. Az is sok vállalkozónak, illetve magánszemélynek könnyebbséget jelent, hogy az euró bevezetésével tizenkét bankszámla helyett elegendő **egy, euróban vezetett bankszámlával** rendelkezni.

Az euró bevezetése további lökést adott az európai **pénzügyi piacok integrációjának és konszolidációjának**. A korábbinál nagyobb, hatékonyabb és nyitottabb pénzügyi piacok fejlődnek ki. A pénzügyi közvetítők körében is erősödött a verseny és egy jelentős, eddig elsősorban nemzeti keretek között maradó koncentrációs folyamat zajlik le. A pénzügyi szereplők új termékekkel jelentek meg, és a bankok nagyobb arányban segítik ügyfeleiket tőkepiaci termékekkel vagy tanácsadással. A kötvénykibocsátások volumene megnőtt, még a kevésbé jó minősítéssel rendelkező vállalatok esetében is. Az euró bevezetésével jobban integrálódtak a tagállamok kötvénypiacai, az állampapírok kibocsátó országokénti hozamkülönbségei jelentősen csökkentek. (A 10 éves német Bund-papír által élvezett domináns szerep miatt ugyanakkor 2001-ben több ország esetében is valamivel nagyobb lett a német papírral szembeni hozamkülönbség, mint korábban.)

A már eddig bekövetkezett változások is **javitották a finanszírozási és a befek-**

tetési lehetőségeket. A szándékok szerint középtávon egyensúly-közeli vagy többletet mutató államháztartási egyenlegre irányuló nemzeti stabilitási, illetve konvergencia-programok² rendszere támogatja az összes tagállamban a költségvetési fegyelem megszilárdulását, ami bővíti az üzleti szféra finanszírozási lehetőségeit. Az euró bevezetését számos gazdaságpolitikai eszköz kísérte és kíséri (például a fenntartható konvergenciára irányuló nemzeti gazdaságpolitikák nagyobb fokú összehangolása, az éves gazdaságpolitikai, illetve foglalkoztatási irányelvek rendszere, az áru-, a szolgáltatás- és a munkaerőpiacokat érintő strukturális reformok).

Az euró – bevezetése óta – a **világ második legfontosabb valutája**, azaz az amerikai dollár mögött és a japán jen előtt helyezkedik el. Az euró súlyát több tényező magyarázza, így az euróövezet gazdasági ereje (a világ GDP-jének 16 százaléka) és a világkereskedelemben betöltött szerepe (árúk és szolgáltatások exportjánál mintegy 20 százalék), az euró stabilitása és az a folyamat, aminek révén a tagállamok korábban elkülönült pénzügyi piacai fokozatosan egy egységes, széles, mély és likvid páneurópai piaccá alakulnak át. Az Európai Bizottság becslése szerint az euró 2000-ben 15-17 százalékkal részesedett a világon lebonyolított nemzetközi kereskedelmi tranzakciókból.

Az euró térnyerése igen jelentős volt az adósságot megtestesítő értékpapír-kibocsátások terén is, a figyelembe vett érték-

papírok körétől függően 2002. második negyedévben 20-40 százalék között volt. (Ezen belül a nem-rezidensek³ által kibocsátott adósságot megtestesítő értékpapírok körében az euró súlya 29 százalékot tett ki, ami 10 százalékpontos növekedést jelent a megszűnt nemzeti devizák 1994-98. évi együttes arányával összehasonlítva.) A devizapiaci műveletek terén a dollár-euró volt a leggyakoribb devizakereskedelmi pár 2001-ben, ugyanakkor az euró súlya alacsonyabb ezen műveletekben, mint volt korábban az egykori nemzeti devizák együttes aránya, hiszen megszűnt a 12 nemzeti deviza egymás közötti devizapiaci forgalma.

Az euró fokozódó nemzetközi szerepéből adódóan **az eurókészpénz az euróövezeten kívül is széles körben elfogadott.** Az eurót még nem bevezetett EU-tagállamok közül Dániában és Svédországban az üzletek döntő többségében elfogadják eurót, sőt az egyik finn határmenti, sarkkör közeli svéd település (Haparanda) teljesen átállt az euróra. Nagy-Britanniában az eurót inkább csak a fővárosban és más idegenforgalmi helyeken lehet használni. A megkötött kétoldalú monetáris egyezmények, illetve a nemzeti hatóságok egyoldalú döntése alapján számos európai államban az euró a fizetőeszköz (például Monaco, San Marino vagy Montenegro). Magyarországhoz hasonlóan a többi csatlakozó országban is használható az euró (a távolabbi földrészekben inkább csak az idegenforgalom szempontjából kitüntetett helyeken). Mindez nemcsak a magyar, hanem az

2 Az euróövezeti tagállamok stabilitási, az euróövezeten kívüli tagállamok konvergenciaprogramot dolgoznak ki és valósítanak meg.

3 Lényegében a külföldiek.

euróövezeti turisták számára is **megkönnyíti a külföldi utazásokat**, nem kell külön-külön a célország valutájának beszerzésével fáradni, a megmaradó váltópénzzel bíbelődni, hiszen nagy területen használható az euró.

AZ EURÓÖVEZETI ÁTÁLLÁS MENETE ÉS TAPASZTALATAI

Az euró bevezetését hosszas előkészítő, szervezőmunka előzte meg mind közösségi szinten, mind a nemzeti kormányok, a jegybankok, a pénzügyi és az üzleti szféra részéről.

A felkészülés szempontjából alapvető jelentőségű volt – az állam- és a kormányfők részvételével tartott – **1995. decemberi madridi Európai Tanácsi ülés**. Az **Európai Tanács** – egyebek mellett – meghatározta az új közös pénznem nevét,⁴ státuszát, az euróbankjegyek és -érmék címleteit, kimondta a **szerződések jogfolytonosságát**⁵ és elfogadta az **átállás forgatókönyvét**. A forgatókönyv a felhasználók alkalmazkodási képességének és a különböző felhasználói csoportok

felkészülésének gyorsaságában mutató eltérések figyelembevételével **három egymást követő fázist** irányzott elő. A végrehajtás a későbbiek során ennek megfelelően zajlott le, egyedül az úgynevezett párhuzamos készpénzidőszak – tehát amikor az eurókészpénz és a nemzeti készpénz is forgalomban volt, és mindkettő egyidejűleg törvényes fizetőeszköznek számított – rövidült le.

Az átállási forgatókönyvet a Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsa (ECOFIN) készítette elő az Európai Bizottsággal és az EMI-vel konzultálva. Ennek során figyelembe vették azt a konzultációt, amit az EMI 1994-95-ben közel 400 bankkal folytatott.

⇒ Az első fázis (1998. május 1–3. – december 31.)

Az első fázis az 1998. május 1–3-ai **Európai Tanácsi döntéssel** vette kezdetét, amikor eldőlt, hogy mely tagállamok vezethetik be az eurót 1999. január 1-jével; meghatározták a tagállamok pénznemre vonatkozóan az 1999. január 1-jével érvényes bilaterális átváltási arányt és azt a konkrét eljárást és módszert, ahogyan 1998. december 31-én visszavonhatatlanul rögzítették az érintett tagállamok pénznemeinek átváltási arányát az euróval szemben. Majd 1998 utolsó napján, 1999. január 1-jei hatállyal végrehajtották az átváltási arányok rögzítését.

Az euró bevezetésére való felkészülés részeként a Tanács – részben még az első fázis kezdete előtt, részben az első fázis kezdetén – jogilag kötelező érvényű **rendeleteket** bocsátott ki, ezek rögzítették a szerződések és más jogi dokumentumok jogfolytonosságát, az átváltás és a kerekí-

4 Több hónapig tartó tárgyalás és közvéleménykutatás alapján választották az euró nevet. A madridi Európai Tanács olyan elnevezés mellett döntött, ami a közösség hivatalos nyelvein azonos és könnyen kiejthető, egyszerű, Európát szimbolizálja, és kifejezésre juttatja azt is, hogy valódi pénzről van szó szemben az ECU-val, ami a „European Currency Unit” – európai valuta egység – kifejezés rövidítésévé csupán 12 európai fizetőeszköz kosárvalutája volt. A franciák ugyanakkor szerették volna ECU-nak nevezni a közös pénzt, mert egy középkori francia pénznek is ez volt a neve.

5 A szerződések változatlan feltételekkel érvényesek maradnak, az euró bevezetésére hivatkozva nem lehet a feltételeket egyoldalúan módosítani.

tés szabályait, az euró státuszát. A Bizottság **ajánlások** kiadásával segítette a pénzcseré előirányzott lebonyolítását és már 2002 előtt az euróban kifejezett árak minél szélesebb körű használatát. (Az elfogadott jogszabályok, ajánlások, irányelvek jegyzékét a keretes írás tartalmazza.)

A Madridban elfogadott forgatókönyvnek megfelelően ebben a fázisban kezdődött el az euróbankjegyek kísérleti és az euróérmék normál üzemi gyártása, valamint a pénzügyi szektor felkészülése az euró bevezetésére (az egységes monetáris politika vitelére vonatkozó elvek, feltételek meghatározásának befejezésével és publikálásával, az EKB megalapításával együtt).

⇒ **A második fázis (1999. január 1. – 2001. december 31.)**

Ezen időszaktól kezdve már bevezetésre került az euró, de ekkor még **csak számlapénz** formájában létezett, az egyes tagországokban továbbra is kizárólag a nemzeti bankjegy és érme volt a törvényes fizetőeszköz funkciójú készpénz. A második fázis első napján az EKB megkezdte a tényleges működését:⁶ az euróövezeti nemzeti jegybankokkal együtt – euróban – lebonyolítani **a monetáris politikai műveleteket**, és euróban vezetni könyveit. Szintén a második fázis kezdete óta a **nagybani fizetési rendszerek** euróban működnek, és az euróövezeti tagállamok euróban bocsátják ki az állampapírokat. Fontos hangsúlyozni, hogy ebben a fázis-

ban csak ezen esetekben volt kötelező az eurót használni.

A gazdasági szereplők ebben a fázisban – számlapénzként – szabadon használhatták az eurót vagy a nemzeti pénznemüket, amely – az átváltási arányok rögzítése miatt, az adott tagországban – közgazdasági értelemben az euró (nem decimális) váltópénzének minősült.

Az euróátállítás lebonyolításával kapcsolatban fontos **döntés** volt az, amikor az euróövezeti gazdasági és pénzügyminiszterek 2000. októberi tanácskozásukon állást foglaltak a **költségviselés** kérdésében: azon szektoroknak kellett viselni a vonatkozó átállási költségeket, ahol azok felmerültek. Az állásfoglalás háttérében az állt, hogy a miniszterek megítélése szerint az üzleti szektor jövőbeni nyereségével összehasonlítva az átállási költségek viszonylag alacsonyak és ezeket a közjó érdekében eszközölt befektetésnek célszerű tekinteni. Az átállási költségeinek finanszírozásával kapcsolatban az EKB úgy határozott, hogy az eurókészpénz később ismertető előszállításánál alkalmazott halasztott elszámolás az egyetlen olyan eszköz, amellyel az EKB és az euróövezeti nemzeti jegybankok közössége (az ún. eurórendszer) a költségek finanszírozásához hozzájárul. Ez az elszámolási mód azt tette lehetővé, hogy az euróövezeti hitelintézetek a 2001. szeptember és december között átvett eurókészpénz ellenértékét csak 2002 januárjában fizessék meg.

A terveknek megfelelően a **pénzügyi szektorban** rögtön a második fázis elején, az ún. átállási hétvégén (1999. január 1–3.) bekövetkezett az **euróátállítás**. Azok a fizetési rendszerek, amelyek nem első-

⁶ Az EKB 1998. június 1-jén jött létre, 1998 folyamán az EMI feladatkörét átvéve folytatta a monetáris politikai koordinációt, az euró bevezetésének és az egységes monetáris politika kialakításának előkészítését.

sorban a pénzpiacok nagyértékű tranzakcióit, hanem a vállalatok és a lakosság fizetési forgalmának tömegét számolják el, a második fázis elejétől képesek voltak fontosabb szolgáltatásaikat euróban is nyújtani. (Az alap elszámolási pénznem tekintetében három változat fordult elő az

egy-egy országban: csak euró, csak nemzeti pénznem, vegyes.)

A **vállalkozások** körében lassan terjedt az euró használata (1. táblázat). Aggodalomra egyedül az adott okot, hogy a vállalkozások egy részében az euróra való felkészülés is zömében az utolsó évre maradt.

1. táblázat

**Az euróvezeti üzleti vállalkozások által
euróban lebonyolított fizetési tranzakciók aránya (százalék)**

Időszak vége	A tranzakciók	
	száma alapján	értéke alapján
1999	2,4	25
2000	5,8	30
2001 II. negyedév	7,8	...

Forrás: Európai Bizottság

2000. év végén még csak a nagyvállalatok megközelítőleg negyede használta belső elszámolásainál és tranzakcióinál az eurót, a közepes vállalkozások 86 százaléka, a kisvállalkozások 19 százaléka rendelkezett tervekkel az átállási teendőket illetően. 2000. év végén az euróvezeti vállalkozások bankszámláinak mindössze 3,9 százalékát vezették euróban, a **magánszemélyek** esetében ez az arány még 2001. első félév végén sem haladta meg a 3,2 százalékot.

Az Európai Bizottság és három európai bankszövetség (Banking Federation of the European Union, European Savings Group, European Association of Cooperative Banks) is 2001. harmadik negyedévére javasolta az **ügyfeleknek vezetett bankszámlák** – nemzeti pénznemről

euróra való – átalakítását ütemezni. Az érintett országok közel felében (Francia-, Olasz-, Spanyolország, Portugália, Luxemburg) ez a bankok nagy része esetén a harmadik negyedév végére, illetve október végére megtörtént. Négy országban első-sorban a nagyobb bankokat érintően július-október hónapokban már folyamatban volt, míg három országban jellemzően csak decemberben, illetve az év végével valósult meg. A bankok zömében külön kezelték a nagyvállalkozások bankszámláinak átalakítását, és egyenként mérlegelték, hogy mennyiben előnyös a bankszámla átalakításának időzítését összehangolni az adott vállalkozás belső adminisztrációjának euróra való átállításával.

A bizottsági ajánlásnak megfelelően a kiskereskedők a második fázisban – az

áru és az üzlet jellegétől függően – fokozatosan megkezdték euróban is feltüntetni az árakat, és idővel az **euróban történő árjelzés** lett a feltűnőbb és a nagyobb. Az eurós árjelzés alkalmazása négy országban (Görögország, Ausztria, Portugália, Belgium) volt kötelező legalábbis az üzletek nagy részében 2001 meghatározott időszakában (márciustól, októbertől, illetve december közepétől kezdődően).

Az európai intézmények már a második fázis első napjától, azaz 1999. január 1-jétől kezdve euróban fizették **alkalmazottakat**. Az idő előrehaladtával mind több országban tértek át az euróra a köz- és a nagyvállalati alkalmazottak díjazása esetében. Egyes országokban a közüzemi számlákat már 2001-ben euróban állították ki.

A fentiek mellett nagy lendülettel folyt **a készpénzcseré előkészítése** is a második fázisban. Az **eurókészpénz gyártása** 1999–2001 között 15 pénzjegynyomdában és 16 pénzverőben folyt, a teljes euróbankjegy-gyártási kapacitás 2001 októberében már elérte a havi 1 milliárd darabot. Az eurókészpénz 2002. január 1-jei forgalomba hozatala előtt legyártott mennyiség megközelítőleg 15 milliárd bankjegy és 52 milliárd érme volt.

Az eredetileg hat hónapra tervezett **párhuzamos készpénzidőszakot 4 héttől 2 hónapig terjedő időszakokra történő lerövidítése**⁷ szükségessé tette, hogy a hitelintézetek és rajtuk keresztül néhány más célcsoport (a kiskereskedők és a készpénzt nagy arányban használó más vállalkozók) már az előtt hozzájuthassa-

nak az eurókészpénzhez, mielőtt az forgalomba került volna. Az EKB mind a hitelintézetek, mind a vállalkozások esetében 2001. szeptember 1-jével állapította meg az **előszállítás** kezdő időpontját. A szeptembertől decemberig terjedő időszakban az egyes euróvezeti nemzeti jegybankok maguk választhatták meg az előszállítás számukra kedvező időpontját és módját úgy, ahogy az leginkább megfelelt az adott ország nemzeti infrastruktúrájának, méretének és földrajzi adottságainak. 2001. szeptember 1-je és december 31-e között 6,4 milliárd darab euróbankjegy és 37,6 milliárd darab érme került az euróvezeti hitelintézetekhez kiszállításra, és azoktól a bankjegyek 10,5 százaléka és az érmék 22 százaléka került 2001. december végéig az euróvezeti vállalkozókhoz.

Az Európai Bizottság három európai bankszövetséggel megállapodott a készpénzcserét elősegítő **kereskedelmi banki vállalásokról** (például a vállalkozók érdekeltségének javítása érdekében a 2001-ben szállított eurókészpénz halasztott fizetésének vagy a készpénzkiadó automaták 2002 eleji feltöltésének rendje ügyében). Széles körű oktatási és tájékoztatási **kampány** folyt, amivel a készpénzzel hivatászerűen foglalkozókat és a lakosságot is felkészítették az eurókészpénz használatára. Túl azon, hogy az euróvezeti kiskereskedők, bankok, pénzfeldolgozó- és pénzszállító szervezetek előkészületeket tettek a szükséges szállítási, tárolási kapacitás, biztosítás és nyitva tartás megteremtése érdekében, 2001 őszén a legtöbb euróvezeti országban kampányt hirdettek a nemzeti érmék begyűjtésére, sőt Hollandiában a bankjegyek begyűjtésére is.

⁷ A Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsának 1999. novemberi közös nyilatkozata alapján.

⇒ **A harmadik fázis (2002. január 1–2002. február 28.)**

A harmadik fázis kezdetével: 2002. január 1-jével a számlapénz használatánál megszűnt a választási lehetőség az euró és a nemzeti pénznem között, és a közületi, a vállalati szektorban be kellett fejezni az euróra való áttérést (például a könyvvezetés, a belső adminisztráció, az adófizetések terén). 2002. január 1-jén forgalomba került az eurókészpénz és az addigi nemzeti bankjegyek és érmék is – országonként eltérő időpontig, de – legkésőbb 2002. február 28-áig megtartották törvényes fizetőeszköz státuszukat.

2002 elején tizenkét nap alatt sikerült euróra átállítani a lakossági készpénzforgalom túlnyomó többségét (92 százalékát) az euróövezetben. A készpénzátállítás gyorsasága szempontjából a lakosság aktív és lelkes támogatása, valamint az előszállítás mellett nagy jelentősége volt a készpénzkiadó automaták euróra való gyors átállításának. Az euróövezetben csaknem 200 ezer készpénzkiadó automata működik, és ezek átállítása 2002. január 4-ére lényegében teljes körűen befejeződött. A néhány napos átmeneti időszak alatt a tagországok egy kisebb részében (például Olasz- és Finnországban) az euróra még nem átállított automaták kiadtak nemzeti bankjegyeket, de a tagállamok többségében ezeket átmenetileg kivonták a forgalomból. 2002. január első hetében az automaták zömében csak kis címleteket adtak ki.

Az Európai Bizottság ajánlása szerint a tagállamok azt várták el az euróövezeti bankoktól, hogy 2002. január 1-je és február vége között díjmentesen váltsák át a

megszűnő nemzeti készpénzt euróra a háztartási mennyiségnek megfelelő összeg erejéig. A legtöbb országban nem alkalmaztak semmilyen értékhatárt. A kezdeti ütemkülönbségek ellenére a végeredményt tekintve mind a tizenkét tagállamban 2002. február végére zömében lezajlott a nemzeti bankjegyek euróval való felváltása (mennyiségi adatok alapján a nemzeti bankjegyek 75 százaléka, értékáron 85 százaléka áramlott vissza a nemzeti jegybankokba 2002. február végéig).

Az euró bevezetésére vonatkozó főbb jogszabályok, ajánlások, iránymutatások

Az 1997. június 17-ei 1103/97/EK sz. Tanácsi Rendelet az euró bevezetésére vonatkozó egyes rendelkezésekről

Az 1998. május 3-ai 974/98/EK sz. Tanácsi Rendelet az euró bevezetéséről

Az EKB 2001. január 10-ei EKB/2001/1 sz. iránymutatása a 2002. évi készpénz-átállásra vonatkozó egyes rendelkezésekről

Az 1998. április 23-ai 98/286/EK sz. Bizottsági Ajánlás az euróra való átszámításnál alkalmazható banki díjakról

Az 1998. április 23-ai 98/287/EK sz. Bizottsági Ajánlás az áruk és más monetáris jövedelmek kettős feltüntetéséről

Az 1998. április 23-ai 98/288/EK sz. Bizottsági Ajánlás az euróra történő áttérést elősegítő párbeszédéről, monitoringról és információkról

A C (2000) 2985. sz. 2000. október 10-ei Bizottsági Ajánlás azon intézkedésekről, amelyek segítik a gazdasági szereplők felkészülését az euróra történő áttérés terén

A „C 1009 AEC sz.” Bankszövetségi (Banking Federation of the European Union, European Savings Group, European Association of Cooperative Banks) irányelvek a banki ügyfélszámlák átállításának időzítésére

Az Európai Bizottság 2001. április 3-ai IP/01/499. sz. sajtóközleménye az átállást segítő húsz helyes gyakorlatról

Az Európai Bizottság és három európai bankszövetség, illetve két nemzetközi kártyatársaság közötti tárgyalások eredménye (2001. február 20.; MEMO/01/47. sz.)

Az átállást segítő szakmai kötelezettségvállalások: a fogyasztóvédelmi szervezetek, a kiskereskedők és a kis- és középvállalkozások érdekképviselői szerveinek 2001. április 2-ai közös nyilatkozata azon helyes gyakorlatról, ami segíti az euró fogyasztók körében való ismertségét, az euróbankjegyek és -érmék bevezetését.

⇒ **A magyarországi bevezetés szempontjából mérlegelhető tapasztalatok**

Az előzőekből látható, hogy az euró számlapénz formában történő bevezetésénél három éves, a készpénz formában történő bevezetésénél két hónapos **átmeneti időszak** volt meghatározva, amikor is az adott formában az euró mellett a nemzeti pénznem is használható volt. E mögött az a megfontolás húzódott, hogy **a gazdasági szereplők különböző csoportjai** (a pénzügyi szereplők, a különféle vállalkozások, a lakosság) **nem egyforma gyorsan tudnak felkészülni az euró bevezetésére**, és a leggyorsabb felkészülésre képes csoportban: a pénzügyi szektorban kár lenne addig késleltetni az euró használatából származó hasznokat, amíg a többi gazdasági szereplő is teljesen fel nem készül az euró bevezetésére.

A döntéshozatalban az is szerepet játszott, hogy egy fejlett pénzügyi rendszerrel rendelkező **nagyobb országcsoport** egyszerre tervezte bevezetni az eurót. A döntéshozók megítélése szerint az időben erőteljesen koncentrálódó és a **sok-sok szereplőre kiterjedő átállás** a határidő lejárt előtti torlódásokhoz vezethetett volna, ami tovagyűrűző késedelmeket válthatott volna ki. Figyelembe kellett azt is venni, hogy a **készpénzcseréhez** szükséges bankjegy- és érmemennyiség legyártása és az eurókészpénz forgalomba hozatalának előkészítése is időigényes volt. Az euróátállás és a készpénzcseré során tapasztalható bármilyen komolyabb zavar vagy késedelem végső soron az **új pénznem és kibocsátójának hitelességét** veszélyeztethette volna.

Az **euróátállás menetét** vizsgálva megállapítható, hogy a vállalkozások

nagy része nem kezdte meg rögtön a felkészülést az euró bevezetésére, így nem használta ki teljes egészében a hároméves időszakot. A készpénzátállás ugyanakkor rendkívül gyorsan lezajlott. Az EKB a siker ellenére továbbra is igazoltnak tartja a készpénzcserénél a két hónapos átmeneti időszak szükségességét, hiszen kellő időt kellett adni egyrészt a hitelintézeteknek és az ügyfeleknek a megszűnő nemzeti készpénz beváltására, másrészt a lakosságnak ahhoz, hogy hozzászokjon az új pénzhez.

Csak becslések állnak rendelkezésre az **euróátállás teljes költségeiről**. Az EKB az összköltséget az euróvezeti GDP 0,3–0,8 százalékára, azaz 20–50 milliárd euróra becsülte. A holland jegybank az euró bevezetésének ottani összköltségét mintegy 5 milliárd euróra, azaz a holland GDP több mint 1 százalékára becsülte, a teljes költségnek mintegy 70 százalékát az üzleti szektor finanszírozta.

A készpénzcserét megelőzően általános félelem volt, hogy az lökést adhat az inflációnak, mivel a kereskedők átszámítás után felfelé fogják kerekíteni az árakat. Az Eurostat becslése szerint az eurókészpénz-átállás lényegében alig hatott az árakra: 2002 első félévében a **fogyasztói árszint** – az euróvezet egészében és a megelőző időszakhoz viszonyított – növekedéséből maximum 0,2 százalék magyarázható a készpénzcserével. (A 2002. januári időszakra és a 2002 első negyedévére az Eurostat becslése maximum 0,16 százalék volt.) Az Eurostat a növekedést nagyrészt három tételcsoportnál bekövetkezett áremelkedésre vezeti vissza: (1) éttermek, kávézók és hasonló (0,1 százalék), (2) egészségügy

(0,04 százalék), (3) bérleti díjak (0,03 százalék). Az EKB is utalt arra, hogy néhány ágazatban, főleg ahol a verseny alacsony, előfordulhattak olyan termékek, szolgáltatások, amelyeknél az áremelkedést a készpénzátállással összefüggésbe lehet hozni.

Az Eurostat és az EKB egyaránt úgy értékelte, hogy a 2002. év elején bekövetkezett jelentős (2001. decemberrel összehasonlítva 0,5 százalékos) áremelkedés nagyrészt kivételes és átmeneti ideig ható tényezőknek tudható be (például a rossz időjárás okozta zöldségár-növekedés, az adózás változása következtében dohányipari termékek drágulása, a közvetett adók változásának beszámítása a fogyasztói árakba, illetve az energiaárak alakulásából adódó bázishatás). A 2002. év eleji áremelkedések ugyanakkor a nagyközönség fejében az euró bevezetésével kapcsolódtak össze, és a lakossági felmérések továbbra is ár-növekedést jeleznek, ami 2002 eleje óta **a mért és az érzékelt infláció** közötti növekvő különbséghez vezetett.

A 2002-ben végzett **lakossági felmérések** arra utalnak, hogy a többség (53,9 százalék) úgy véli, az euró bevezetése előnyös. A támogatottság mértéke Belgiumban, Írországban és Luxemburgban a legmagasabb, mindhárom országban 70 százalék felett van.

AZ EURÓ MAGYARORSZÁGI BEVEZETÉSÉNEK VÁRHATÓ HASZNA

A magyar gazdaság igen **szoros szálakkal** kapcsolódik **az euróövezethez** és az Európai Unióhoz. (2000-ben a kivitelünk

70 százaléka irányult az euróövezetbe, 75 százaléka pedig az EU-tagállamokba, és behozatalunknál ugyanez az arány 54, illetve 58 százalék volt. Ezek az arányok az EU-átlag felett vannak, sőt az euróövezetbe irányuló magyar exportarány magasabb, mint bármely euróövezeti tagállam esetén). A magyar kivitel szerkezete jelentősen átalakult, csökkent a magas árérzékenyséű termékek aránya, miközben nőtt a magas technológiai szintet, a szellemi tőkét igénylő termékek súlya, összességében lényegesen diverzifikáltabb lett az exportszerkezet.

A magyar **gazdaság szerkezete** jelentősen közeledett a közösségéhez: a főbb ágazatok GDP-hez való hozzájárulása az euróövezeti átlag közelében van (minden ágazat esetében az euróövezetben megfigyelhető szélső értékek között helyezkedik el). Hasonló a helyzet a foglalkoztatottság megoszlása tekintetében is (az iparban foglalkoztatottak arányának kivételével, ahol is a vonatkozó magyar foglalkoztatottsági arányszám 4,4 százalékponttal meghaladja az euróövezetben előfordult legmagasabb arányt).

A **gazdasági ciklusok** nagyfokú harmonizáltsága is megfigyelhető, ami a fentiekkel együtt elősegíti, hogy az esetleges gazdasági válságokra vagy nagyobb megújítási intézkedésekre alkalmazott közösségi politikák a magyar gazdaság számára is optimálisak legyenek. A jelenlegi, még feltörekvő befektetési kategóriájú minősítés az EU-tagság elnyerésével tovább fog javulni, de – a kis, nyitott gazdaságra tekintettel – önmagában még nem biztosítja az úgynevezett pénzügyi fertőzések (a térség egyik országát érintő esetleges vál-

sághelyzet kapcsán kialakuló tovagyrúrózó hatások) és a valuta elleni spekulatív támadások kivédését.

Az euróövezeti tagságot követően jelentős **előnyök** származnak – a rövid távon jelentkező tranzakciós költségek csökkenése mellett – a külkereskedelem bővüléséből és a reálkamat csökkenéséből. Az MNB-n belüli kutatói becslések szerint az euróövezeti tagság **hosszabb táv (20 év) átlagában 0,6–0,9 százalékponttal** emelheti a magyar GDP éves növekedési ütemét (a külkereskedelem bővülésének és a reálkamat csökkenésének együttes hatásaként). (Ez a növekedési többlet – a 2002. évi becsült GDP és a vonatkozó áruk szintjén – évente 100–150 milliárd Ft-ot jelenthet.) A magasabb növekedési ütem **gyorsítja** a fejlett államokhoz való **felzárkózást**.

Rövid távon a tranzakciós költségek csökkenéséből eredő növekedési többlet (0,2–0,3 százalék) hatását lényegében kioltja a pénzkibocsátásból származó állami jövedelemnek (a kamara hasznának vagy a seigniorage jövedelemnek) a várható csökkenése. A GDP-vel összehasonlítva a forgalomban lévő készpénz ugyanis Magyarországon magasabb, mint az euróövezetben. Az euró bevezetését követően az euróövezeti összes seigniorage bevételekből erre tekintet nélkül – a lakosság számának és a GDP szintjének megfelelően – fogunk részesedni.

Az euróövezeti tagság ugyanakkor még nem számszerűsített további növekedést eredményez azáltal, hogy **a külső finanszírozás javul**, mivel nagyobb fizetésimérleg-hiány is fenntartható lehet.

TEENDŐK AZ EU-TAGSÁG ELNYERÉSE UTÁN ÉS AZ EURÓ BEVEZETÉSE ELŐTT

⇒ A tagsággal együtt járó változások

A többi csatlakozó országhoz és az eurót még nem bevezetett Svédországhoz hasonlóan Magyarország is **elkötelezte magát a jövőbeni euróövezeti tagság mellett**.⁸ Az EU-tagság elnyerése önmagában nem változtat azon, hogy Magyarországon továbbra is a forint marad a törvényes fizetőeszköz, és a jegybanktörvényben foglaltak szerint az MNB határozza meg és valósítja meg a monetáris politikát. Az euróövezethez való további közeledést több makrogazdasági eszköz segíti (így az egyeztetett nemzeti gazdaságpolitikai, foglalkoztatáspolitikai irányelvek, nemzeti konvergencia-programok).

Az EU-csatlakozást követően – az euróövezeti tagság elnyerésének egyik feltételként – a meglévő magyar árfolyamrendszer is hozzá kell majd igazítani az ún. ERM II⁹ **árfolyam-mechanizmushoz**. Az ERM II egy olyan árfolyamrendszer, amelyben – egyfelől az euróövezeti gazdasági és pénzügyminiszterek, valamint az EKB elnöke, másfelől az érintett euróövezeten kívüli EU-tagállam pénzügyminisztere és jegybankelnöke közötti megállapodás alapján – a mechanizmusban részt vevő valuta középárfolyama az euróhoz van rögzítve egy ingadozási sáv meghatározá-

8 A maastrichti szerződés Nagy Britanniát és Dániát számára ún. kivülmaradási jogot biztosított, az újonnan belépő tagállamok számára ezt a lehetőséget kizárta az EU.

9 Az „ERM” az „Exchange rate mechanism” (az árfolyam-mechanizmus) kifejezés rövidítése, a II. sorszám pedig megkülönbözteti az 1999. január 1-je előtti, még nem az euróhoz rögzített árfolyam-mechanizmustól.

sával és a sávszéleken való kölcsönös intervencióval. Az ERM II normál ingadozási sávja: ± 15 százalék, de lehet ennél szűkebb ingadozási sávot is alkalmazni.

A jelenlegi magyar árfolyamrendszert 2001-ben az ERM II figyelembevételével alakították ki. Következésképpen tartalmi összhang áll fenn a magyar és az ERM II rendszer között: a forint középárfolyama teljes egészében az euróhoz van rögzítve, és az árfolyam-ingadozási sáv is megfelel a normál ingadozási sávnak. Magyar részről arra lesz szükség, hogy kezdeményezzük a mechanizmusban való részvételt és a feltételekben való megállapodást. [A vonatkozó Európai Tanácsi határozati és egyéb (jog)szabályi hivatkozást a keretes írás tartalmazza.]

Az EU-tagság kezdetétől – kötelezettség nélkül – lehetőség van az euró bevezetésekor létrehozott, valós idejű, bruttó **elszámolási rendszerhez**, az úgynevezett TARGET-hez kapcsolódni. Ez a rendszer – az EKB monetáris politikai műveleteihez kapcsolódó fizetések mellett – az Európai Unión belüli egyéb, elsősorban nagybani fizetési forgalmat is lebonyolítja. A bankokkal megkezdődött a konzultáció, hogy igénylik-e ezt a lehetőséget, és ha igen, milyen formában.

Az EU-tagságtól kezdődően életbe lép az **EKB-val** az olyan nemzeti jogszabálytervezetekről folytatandó **konzultációs kötelezettség**, amely illeszkedik az EKB feladatköréhez (például a monetáris politikai eszköztár, a fizetési és elszámolási rendszerek, az emissziós ügyek terén). Fontos hangsúlyozni, hogy csak arról van szó, hogy a jogszabálytervezetet véleményezésre meg kell küldeni az EKB-nak és

mérlegelni kell az EKB véleményét a tervezet véglegesítése során.

Az euró nemzetközi szerepe és az eurókészpénz ezzel együtt járó széles körű használata miatt szükség volt arra, hogy az **eurót** különféle intézkedésekkel **védjék** az euróvezeten kívül is a **hamisítás ellen**. Az EU-tagságtól kezdve ez részben a magyar hitelintézetekre (és a valuták feldolgozásában, forgalmazásában résztvevő más szervezetekre), részben az MNB-re ró kötelezettségeket. A hitelintézetek és a többi érintett szervezetek kötelesek lesznek kivonni a forgalomból a tényleges (vagy a joggal feltételezhető) euróhamisítványokat. Az MNB-nek pedig létre kell hoznia a meglévő valutaszakértői bázisán azon három nemzeti központot, amelyek vizsgálni fogják az euróhamisítványokat, a hamisgyanús euróbankjegyeket és -érméket, regisztrálják a vizsgálati eredményeket, és fenntartják a kapcsolatot a közösségi központokkal és az EKB-ban működő Hamisítvány megfigyelési rendszerrel. (A Magyarországon létrehozandó központok: a Nemzeti Bankjegyszakértői, a Nemzeti Érmeszakértői és a Nemzeti Készpénzszakértői Központ.¹⁰) Ezekre nézve folyamatban van a legcélszerűbb jogharmonizációs forma megválasztása.

10 A három központ a fentiekben jelzett háromféle funkciót takar. Ha egy adott országban a bankjegy- és érmeszakértői feladatokat a jegybankon kívüli szervezetek látják el, akkor ezeket oda kell telepíteni, míg az EKB-ban működő Hamisítvány megfigyelési rendszer alközpontjaként működő Nemzeti Készpénzszakértői Központot minden érintett országban a nemzeti jegybankba. Magyarországon a bankjegy- és érmeszakértői feladatokat is az MNB látja el.

Az EU-tagság elnyerése után az euró szempontjából alkalmazandó főbb uniós határozatok, (jog)szabályok

Az Európai Tanács 1997. június 16-ai határozata a GMU harmadik szakaszában működő árfolyam-mechanizmusról.

Az EKB és az euróövezeten kívüli tagállamok nemzeti jegybankjai közötti megállapodás a GMU harmadik szakaszában működő árfolyam-mechanizmus operatív eljárási kérdéseiről.

Az EKB 2001. április 26-ai EKB/2001/3 sz. iránymutatása a Transzeurópai automatizált valós idejű bruttó elszámolási rendszerről (TARGET-ről).

Az EKB 2002. február 27-i EKB/2002/1. sz. iránymutatása a Transzeurópai automatizált valós idejű bruttó elszámolási rendszerről (TARGET-ről) szóló EKB/2001/3. sz. iránymutatás módosításáról.

Az 1998. június 29-i 98/415/EK számú Tanácsi határozat a nemzeti jogszabálytervezetekről az EKB-val folytatandó konzultációról.

A 2001. június 28-i 1339/2001/EK sz. Tanácsi rendelet az euró hamisítás elleni védelmére szolgáló intézkedésekről kiadott 2001. június 28-i 1338/2001/EK sz. Tanácsi rendelet hatályának kiterjesztéséről.

⇒ A konvergencia-követelmények és ezek hazai teljesítésének mértéke

A maastrichti szerződés állapította meg azokat a követelményeket, amelyek alapján az euró bevezetésére vonatkozó gazdasági és jogi felkészültség megítélhető.

A gazdasági és a jogi konvergencia-követelmények

Árstabilitás. Az adott tagállam fenntartható árstabilitással rendelkezen és a konvergencia-vizsgálatot megelőző egy évben az inflációs rátája legfeljebb 1,5 százalékponttal haladhatja meg a három¹¹ legjobb eredményt felmutató EU-tagállam inflációs rátájának átlagát. (Mivel időről időre változik az infláció mértéke és a legjobb eredményt felmutató országok köre, ezért mozgó célpont-ról van szó.)

11 A maastrichti szerződéshez csatolt 21. jegyzőkönyv szerint legfeljebb három legjobb eredményt felmutató tagállam inflációs rátájának átlagát kell figyelembe venni, de az eddigi gyakorlat ténylegesen a három legjobb eredményt felmutató tagállam inflációs rátájának átlagát vette figyelembe.

Költségvetési fegyelem. A vizsgálat időpontjában az adott tagállam nem állhat az ún. túlzott hiány-eljárás alatt. Túlzott hiány-eljárás akkor indul, ha az államháztartási hiány meghaladja a GDP 3 százalékát vagy az államadósság a GDP 60 százalékát. Két kivétel lehetséges: egyrészt, ha a fenti arány magasabb ugyan, de jelentős mértékben, folyamatosan csökkent és a megkövetelt szinthez közeli értéket ért el, másrészt, ha a megkövetelt szint túllépése kivételes, illetve átmeneti és az elért arány a megkövetelt szint közelében van. (A hiány-eljárást a Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsa állapítja meg.)

Árfolyam-stabilitás. A vizsgálatot megelőző legalább két évben az ERM II árfolyam-mechanizmusban komoly feszültségek – leginkább az érintett valuta középárfolyamának saját kezdeményezésre történő leértékelése – nélkül a normál ingadozási sáv betartása.

Kamatkonvergencia. Az adott tagállamban a vizsgálatot megelőző egy évben a hosszú távú kamat legfeljebb 2 százalékponttal haladhatja meg – az inflációs ráta szempontjából – legjobb eredményt felmutató három EU-tagállambeli hosszú távú kamat átlagát. (Az inflációhoz hasonlóan ez esetben is mozgó célpont-ról van szó, hiszen időről időre változik a kamatok mértéke és a legjobb eredményt felmutató országok köre is.)

Egyéb gazdasági követelmények. A nemzeti piacok európai piacokba való integráltságának mértékére, a folyó fizetési mérleg alakulására, a fajlagos bérköltség és egyéb árindexek alakulására vonatkozó vizsgálat (számszerűsített követelmények nélkül).

Jogi követelmények. A jegybankra vonatkozó törvényi előírások összeegyeztethetősége a maastrichti szerződéssel az euróövezeti tagságból eredő változásokra tekintettel (például egyes feladat- és hatáskörök majdani átruházása az EKB-ra a monetáris politikával összefüggésben).

A számszerűen meghatározott gazdasági követelmények közül Magyarország már ma is **lényegében teljesíti a kamatkonvergencia-feltételt**: a 10 éves államkötvények alapján a 2002. évi magyar tényadat: 7,05 százalék, míg a 2002-re vonatkozó követelményszint 6,9 százalék lenne. Ez azt mutatja, hogy a piaci szereplők hitelesnek fogadják el a dezinflációs politikát. A 2003. január 23-ai Reuters felmérés tapasztalata alapján a – hazai és a magyar piaccal foglalkozó külföldi – gazdasági elemzők túlnyomórészt az euró

2007-ben, illetve 2008-ban történő bevezetésével számolnak.

Az **államadósság mértéke a 60 százalékos követelményszinten belül van** (a 2002. évre vonatkozó előzetes becslés 55,4 százalék). **Az inflációs szintre és a GDP-arányos államháztartási hiány mértékére vonatkozó mutató teljesítése további gazdaságpolitikai erőfeszítést igényel majd.** A 2002. évi adatok alapján az inflációs követelményszint 2,88 lenne, amivel szemben a magyar infláció mértéke 5,2 százalék, az államháztartás 2002. évi GDP-arányos hiányát 9,1 százalékra lehet előzetesen becsülni. A kormány által 2002 nyarán készített előcsatlakozási program olyan makrogazdasági pályát vázolt fel, amely 2005-re irányozta elő a konvergencia-követelmények teljesítésének megfelelő mértékek elérését.

⇒ Az euró bevezethetőségével kapcsolatos döntéshozatali folyamat

Az **Európai Bizottság és az EKB** a fentiekben ismertetett konvergencia-követelmények alapján két évente készít jelentést az euróövezeten kívüli tagállamokról, de bármely érintett tagállam, így Magyarország is kérheti majd a közbülső évben a jelentés elkészítését. A vizsgálat elkészítéséhez szükséges statisztikai adatokat elsősorban az Eurostat szolgáltatja. A két jelentés és a Bizottság javaslata alapján kezdődik meg a döntéshozatali folyamat, amiben a **Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsa** tölti be a kulcsszerepet. A döntéshozatali eljárás során az **Európai Parlament** és a kormány- és az államfőkből álló **Európai Tanács** is állást foglal, sőt az első tizenegy euróövezeti

tagállam esetében a végső döntést is az Európai Tanács hozta meg.

A rendszeres gyakorisággal készülő konvergencia-jelentések – az eddigi tapasztalatok alapján – tavasszal állnak rendelkezésre, és a kedvező értékelés esetén az euró bevezethetőségére vonatkozó **végső döntés május-június hónapra várható.**

A Tanács a gazdasági és a jogi felkészültség megítélésével párhuzamosan – az adott állam illetékeseivel való megállapodás alapján – dönt **az átváltási arány (az árfolyam) visszavonhatatlan rögzítéséről**, figyelembe véve az Európai Bizottság javaslatát és az EKB álláspontját. A rögzített átváltási arány az euró bevezetésének első napján lép hatályba (ami eddig mind a tizenkét euróövezeti tagállam esetében január 1-jére esett). A görög gyakorlathoz hasonlóan a mi esetünkben is azzal célszerű számolni, hogy az átváltási arány rögzítésének és annak hatálybalépési időpontja között mind az EKB, mind az MNB figyelemmel kíséri majd a forint piaci árfolyamának alakulását. Cél az, hogy a forint piaci árfolyama az euróbevezetés előtt megfeleljen a rögzített értéknek.

⇒ Az euróövezeti tagsággal együtt járó változások

Az euróövezeti tagság a **pénzcser**e mellett leginkább az **MNB jogositványait és kötelezettségeit** renndezi át. Az MNB majd nagyobb mértékben kapcsolódhat be a Központi Bankok Európai Rendszerének, és az ezen belüli a szűkebb közösség: az eurórendszer tevékenységébe. Az MNB szakértői és vezetői részt vehetnek majd azon döntések előkészítésében és

meghozatalában, amelyek például az euró-övezeti egységes monetáris-, árfolyam-politikára vonatkoznak. (Az árfolyam-politikai döntésekben a pénzügyminisztérium vezetőivel együtt.) A fentieken túlmenően az MNB apparátusa fogja Magyarországon végrehajtani a közös döntésekből eredő operatív feladatokat. Ezen változásokkal összefüggésben további jogharmonizációra lesz szükség, rögzíteni kell a hatáskörök EKB-ra és az uniós intézményekre való átruházását, az önálló monetáris és árfolyam-politikáról való lemondást, a forint bevonását, az euró bevezetését.

Mindezekon kívül arra is szükség lesz, hogy átvegyük az EKB és az euróövezeti nemzeti jegybankok közösségében együttesen kialakított, illetve az elkövetkezendő években kialakítandó elveket, politikákat. Az ebből adódó változások áttételesen a magyar hitelintézeteket és vállalkozásokat is érinteni fogják – a monetáris politika mellett – a számla- és a készpénzforgalomban is. (Például csatlakozás a TARGET-hez, az Európai Unió eurófizetéseket lebonyolító valós idejű bruttó elszámolási rendszeréhez, a forgalomba bocsátható bankjegyek minősége, a jegybanki pénztárak nyitva tartási ideje, a készpénzforgalmazás költségeinek viselése, a készpénz csomagolása, stb. esetén.)

AZ EURÓ BEVEZETÉSÉNEK GYAKORLATI KÉRDÉSEI

⇒ A nemzeti átállás előkészítése

Tekintettel arra, hogy az euró bevezetése és az ezzel együtt járó pénzcsera az egész gazdaságot érinti, szükség van arra,

hogy a változások előkészítésére, kezelésére és lebonyolítására **széleskörű konszenzuson alapuló nemzeti átállási terv** szülessen. A változások mindannyiunkat érinteni fognak. Hatalmas feladatról van szó: a pénzügyi, a fizetési, az adó-, a társadalombiztosítási, a számviteli, a nyilvántartási rendszert, a vállalkozások, a központi kormányzati, az önkormányzati szervek gazdálkodását kell euróra átállítani, minden egyes magánszemélyt fel kell készíteni az euró használatára, az eurókészpénz és az euró forintértékének megismerésére, valamint hozzászoktatni a lakosságot az euróban kifejezett árak és árkülönbségek érzékeléséhez. Jelenlegi adatok szerint mintegy 6 millió darab forint alapú folyószámlát, nagyszámú hitel- és betétszámlát, 2600 készpénzkiadó automatát, 30 ezer bankkártya-elfogadóhelyet kell majd átállítani, és nagyságrendileg 300 millió darab forintbankjegyet és 1 milliárd forintérmét kell majd lecserélni.

Az átállási terv igen **sarkalatos kérdése** lesz annak eldöntése, hogy Magyarország kétlépcsős folyamatban: először számlapénzként, majd készpénzként vezeti-e be az eurót (mindkét forma esetében bizonyos átmeneti időszakot biztosítva), vagy egyszerre egy lépésben. Mindkét megoldásnak vannak **előnyei és hátrányai**. **Gyakorlati példája** csak a kétlépcsős folyamatnak van. **Az euróövezeten kívüli EU-tagállamok közül** Nagy-Britannia a kétlépcsős megközelítést **tervezné**, ha a népszavazás megvalósul és kedvező lesz. A svéd kormány ugyanakkor – ha a 2003. őszi népszavazás kedvező lesz, – egy lépésben: azaz számlapénz- és készpénzformában egyidőben tervezi

az eurót bevezetni annak érdekében, hogy mérsékelje a fizetési rendszer zavarainak kockázatát.

A **kétlépcsős megközelítés** lehetőséget kínál arra, hogy az egyes gazdasági szereplők a saját felkészülési ütemüknek megfelelően maguk válasszák meg – az országosan megszabott időkereten belül – az euróra való áttérés időpontját, a gyorsabb változtatásra képes ágazatok, vállalkozások rövid időn belül áttérhessenek az euró használatára és így mielőbb profitáljanak annak előnyeiből. A kétlépcsős megoldás csökkenti a szűk keresztmetszetek kialakulásának kockázatát a számviteli és az informatikai rendszerek sok-sok szereplőre kiterjedő átállításánál azáltal, hogy a lebonyolítás hosszabb időszakra elhúzódhat.

Ugyanakkor a forint és az euró együttes használatán alapuló kettős rendszer pótlólagos költségekkel és teherrel járhat bizonyos vállalkozásoknál, ágazatoknál. Mivel az euró már létezik készpénzként, egy hosszabb átállási időszak a készpénzforgalom spontán euróizálódásához is vezethet, ami nemkívánatos jelenség lenne. Az euróvaluta spontán beáramlása esetén az MNB készpénz-feldolgozási tevékenysége nem segítené kellően a készpénz minőségének megőrzését és a készpénzforgalom biztonságos ellátását, hiszen az MNB ilyen irányú jogositványai továbbra is alapvetően csak a forinthez kötődnek. Ilyen körülmények között a teljes készpénzforgalom drágábbá válna, nehezebben lehetne a forgalomban lévő kétféle készpénz minőségét biztosítani.

Az **egylépcsős folyamat** koncentrált megoldást jelent, a kormányzati és/vagy

az érdekképviselői szervek, valamint a pénzügyi szféra részéről is aprólékosabb, alaposabb előkészítést igényel az euróövezeti tagság kezdő időpontja előtt. A konvojban haladás szabályainak megfelelően a leglassabb haladásra képes szereplő igényeihez igazítva kell meghatározni az euró bevezetésének időpontját.

Az egylépcsős folyamat fő előnye, hogy a gazdaságot alapvetően megkíméli a kettős rendszer használatától (a készpénz esetében feltehetően ez esetben is szükség lenne egy átmeneti időszakra). A választhatóságát az is támogatja, hogy a magyar gazdasági szereplők döntő része 2001 végén már átesett egy kisebb euróátálláson, amikor is a külkapcsolatokhoz és a nemzetközi idegenforgalomhoz kötődően a 12 nemzeti devizát/valutát itthon is felváltotta az euró.

Az 1995-ben elfogadott kétlépcsős megközelítés alapját képező helyzet több alapvető ponton megváltozott: az egységes monetáris politika már ötödik éve funkcionál, az euró bevezetett pénznem, és nem látjuk előre, hogy a 13 érintett tagország¹² esetében mennyiben fog egybeesni az euróövezeti tagság elnyerése. Lényeges eltérést jelent az is, hogy az euró bevezetésével összhangban az elmúlt években elkészültek az uniós jogszabályok, iránymutatások, határozatok is, ezek jelentős része változtatás nélkül alkalmazható, másokat az új helyzetnek megfelelően új szabályokkal kell felváltani. Nagy mértékű eurókészpénz gyártó kapacitás épült ki Nyugat-Európában, és

12 Az eurót még nem bevezetett 3 jelenlegi EU-tagállam és a 10 csatlakozó ország.

ismertek az euróbankjegyek biztonsági elemei. Mindez jelentősen gyorsíthatja az euró bevezetésére való felkészülést Magyarország esetében is.

Ma még **nem ismert az uniós partnerek** (az EKB, az Európai Bizottság, a Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsa) **álláspontja** az átállás ütemezését illetően. Az EKB álláspontja az eurókészpénz bevezetési időpontjának megválasztása szempontjából is alapvető fontosságú lesz, ugyanis az EKB/KBER alapokmányának 16. cikke szerint a Kormányzótanács hatáskörébe tartozik az euróbankjegy-kibocsátás engedélyezése.

A fentiekben ismertetett két lehetséges megoldás figyelembe vételével az MNB megkezdte az elméletileg lehetséges átállási forgatókönyvek felvázolását. **Döntést a gazdasági racionalitás alapján lesz célszerű majd meghozni:** mérlegelve azt, hogy milyen gyorsan tudnak az egyes magyar gazdasági szereplőtípusok felkészülni az euró bevezetésére, és nemzetgazdasági szinten melyik megoldás jár a legkisebb nettó költséggel és a legkisebb kockázattal.

⇒ **Munkahipotézis az átállás módjára és egyes peremfeltételeire**

A sok szereplőre és a jelentős költségekre tekintettel az **átállás** olyan **módját** lesz célszerű kialakítani, amely viszonylag egyszerű, költségkímélő, nem korlátozza, nem torzítja a piaci szereplők közötti versenyt, emberközeli, egyértelmű jogi alapokon nyugszik, teret enged az önkezdeményezésnek és elősegíti a szakmai együttműködés kibontakozását a zökkenőmentes átállás érdekében.

Az átállás levezénylése szempontjából alapvető jelentőségű lesz, hogy – összhangban az 1997. június 17-ei 1103/97/EK sz. kötelező erejű tanácsi rendelettel – a forintban megkötött **szerződések változatlan feltételekkel érvényesek** maradnak, és az euró bevezetése miatt nem lehet a feltételeket egyoldalúan módosítani, vagy a szerződéseket egyoldalúan megszüntetni, illetve felmondani.

Az euróövezeti átállási tapasztalatok arra utalnak, hogy igen lényeges lesz annak biztosítása, hogy az euró bevezetése ne vezessen az **árak** emelkedéséhez, hiszen a lakosság nagymértékben fog az árak alakulására figyelni, és annak figyelembe vételével alakít ki majd az euróról véleményt, hogy az euró bevezetése – megítélése szerint – milyen árakhoz vezetett. A fejlett európai országokhoz való gazdasági felzárkózás folyamatában – a termelékenység és az életszínvonal emelkedésével – várhatóan amúgy sem lesz elkerülhető egyes, külkereskedelmi forgalomba nem kerülő termékek, szolgáltatások áremelkedése, így Magyarországon a lakosság fokozott mértékben fogja az euró bevezetésekor az árváltozásokat figyelni.

A forintdíjak és -árak **euróra** való **átszámítására** – minden valószínűség szerint – az 1997. június 17-ei 1103/97/EK sz. kötelező erejű tanácsi rendelet lesz a meghatározó, amely előírja, hogy a visszavonhatatlanul rögzítendő átváltási kulcs segítségével, hat számjegynyi pontossággal kell végezni az átszámítást, miközben az euróra ezrednyi pontossággal átszámított értéket a matematikai szabályok szerint centre kell kerekíteni.

A **banki díjak** tekintetében irányadónak tekintjük az 1998. április 23-ai 98/286/EK és a 2000. október 10-ei C(2000) 2985 sz. Bizottsági ajánlást, miszerint a hitelintézeteknek díjmentesen kell fogadniuk és **átváltaniuk** az esetleges átmeneti időszakban a forint- vagy az euróbankszámlára a másik érintett pénznemben beérkező összegeket, díjmentesen kell a forintbankszámlákat euróbankszámlákká átalakítaniuk, az euróban nyújtandó bankszolgáltatások díjtételeit a forintban végzett szolgáltatások díjtételeinek megfelelően kell kialakítaniuk a fentiekben ismertetett átváltási szabályokkal összhangban. Fentiekben túlmenően a készpénzcseré időszakában a hitelintézeteknek díjmentesen kell váltaniuk majd a forintkészpénzt euróra – mind a számlatulajdonos, mind a nem számlatulajdonos lakossági ügyfelek esetében – a szokásos lakossági összeghatárig.

Az 1998. április 23-ai 98/287/EK sz. Bizottsági ajánlásnak megfelelően azt várjuk, hogy a bankszámlakivonatokon, a közüzemi számlákon, valamint a nagyobb kiskereskedelmi üzletekben és vendéglátóipari egységekben egy meghatározott ideig mind **forintban**, mind **euróban** fel lesznek tüntetve az összegek, a díjak, illetve az **árak**. Mindez segít abban, hogy a lakosság is hozzászokjon az euróhoz, és előbb-utóbb megfelelően

legyen képes érzékelni az euróban kifejezett árakat.

Az MNB már megvizsgálta az **eurókészpénz hazai gyártásának** feltételeit, és úgy ítélte meg, hogy – a jelenlegi technikai színvonal és a beruházási igények alapján – az **érmék** esetében van lehetőség a hazai gyártásra. A Magyar Pénzverő Rt. – a jelenlegi információk szerint, a mostani euróövezeti tagállamok esetében követett gyakorlathoz hasonlóan – csak az euróövezeti csatlakozásra vonatkozó Tanácsi döntés időpontjában kaphatja meg az euróérmék közös oldalára vonatkozó szabadalmi jogot, így a tényleges gyártást csak ezt követően kezdheti meg. A közös oldalon csak a jelenlegi EU-tagállamok kontúrvonalai szerepelnek, így az EU-nak döntenie kell majd az új eurósorozatok érméinek közös oldaláról is. Az MNB az EU-csatlakozás után szándékozik az érme magyar oldalának tervezésére vonatkozó pályázati kiírást kibocsátani, kellő időt hagyva a legjobb művészeti javaslatok ki-munkálására, majd a nyertes pályázat kiválasztására, végül a kiválasztott terv megvalósítására.

A MNB úgy számol, hogy a készpénzcseré gyors lebonyolítása érdekében Magyarországon is szükség lesz az eurókészpénz **előszállítására**, a készpénzkiadó **automaták** euróra való lehető leg rövidebb idő alatti átállítására.

RÖVIDÍTÉSEK, MAGYARÁZATOK

ECOFIN: Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsa, az EU legfőbb döntéshozatali szerve gazdaság- és pénzügypolitikai kérdésekben.

EKB: Európai Központi Bank.

EMI: Európai Monetáris Intézet (EKB előfutára).

ERM II: Második árfolyam-mechanizmus (Exchange Rate Mechanism II), az euróövezeten kívüli tagországok pénznemei és az euró számára létrehozott árfolyam-megállapodás.

Eurórendszer: Az Európai Központi Bank és az eurót bevezetett tagállamok nemzeti jegybankjának közössége.
 Euróövezet: Az eurót bevezetett EU-tagállamok összessége. Jelenleg 12 tagállamból áll: Ausztria, Belgium, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália és Spanyolország.
 Eurostat: Az Európai Közösség Statisztikai Hivatala, amely az Európai Bizottság része és a közösségi statisztikák előállításáért felelős.
 GMU: Gazdasági és Monetáris Unió, az európai gazdasági integráció fontos lépcsője, amelynek eredményeként az EU-tagállamok koordinálják gazdaságpolitikájukat, illetve a konvergencia-követelményeket tel-

jesítő tagországok közös pénznemet vezetnek és lemondanak az önálló monetáris és árfolyam-politikájukról.

KBER: A Központi Bankok Európai Rendszere, amely az Európai Központi Bankból és valamennyi EU-tagállam nemzeti jegybankjából áll.

TARGET: Transzeurópai automatizált valós idejű bruttó elszámolási rendszer (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer system), amely – az EKB monetáris politikai műveleteihez kapcsolódó fizetések mellett – az Európai Unión belüli egyéb, elsősorban nagybani fizetési forgalmat is lebonyolítja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Az Angol Nemzeti Bank

2001–2002: Practical issues arising from the euro sozozat 2001 decemberi, 2002 májusi és 2002 novemberi száma.

2. A Holland Nemzeti Bank

2002: Éves Jelentés

3. Európai Bizottság

1998: Commission recommends 11 Member States for EMU (IP/98/273, 1998. március 25.)

1999: Commission confirms the three-year transitional period for the euro (IP/99225, 1999. április 13.)

2000, 2002: Konvergencia-jelentések

2000: Commission proposes Greece to become the twelfth member of the euro-zone (IP/00/422, 2000. május 3.)

2000: Euro Papers, Number 37: Euro coins – From design to circulation

2000: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee, the Committee of Regions and the European Central Bank – Practical aspects of the euro: state of play and tasks ahead

2001: Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee, the Committee of Regions and the European Central Bank – Report on the preparations for the introduction of euro notes and coins

2001: Quarterly review of the use of the euro (second quarter 2001 No 7.)

2001: Communication from the Commission to the European Council – Second report on the preparations for the introduction of euro notes and coins

2002: National currencies have practically disappeared from circulation című sajtóközlemény (IP/02/63, 2002. január 15.)

2002: Communication from the Commission to the European Council – Review of the introduction of euro notes and coins

2002: Communication from the Commission: The euro area in the world economy – developments in the first three years

4. Európai Központi Bank

1999-2002: Éves jelentések

1999: The international role of the euro (Monthly Bulletin August 1999)

2000, 2002: Konvergencia-jelentések

2000: Communiqué of the European Central Bank and the Bank of Greece (2000. június 19.)

2001: Practical aspects of the introduction of the euro – Speech by Prof. Eugenio Domingo Solans, Member of the Executive Board of the European Central Bank (2001. október 9.)

2002: Evaluation of the 2002 cash changeover

2002: Compendium – Collection of legal instruments June 1998 – December 2001

2002: Implications of the euro cash changeover on the development of banknotes and coins in circulation (Monthly Bulletin May 2002)

2002: Presentation of the ECB's Annual Report to the European Parliament, introductory statement delivered by Dr. Willem F. Duisenberg, President of the European Central Bank (2002. július 2.)

2002: Price level convergence and competition in the euro area (Monthly Bulletin August 2002)

2002: Trajectories towards the euro and the role of ERM II – Speech by Tommaso Padoa-Schioppa, Member of the Executive Board of the European Central Bank (2002. november 4.)

2002: Review of the international role of the euro

- 5. Európai Monetáris Intézet**
1995: The changeover to the single currency
1995-1998: Éves jelentések
1998: Konvergencia-jelentés
- 6. Európai Tanács**
1995: Economic and Monetary Union – reference scenario: Madrid European Council
1998: 98/317/EC Council Decision in accordance with Article 109j(4) of the Treaty (1998. május 3.)
- 7. Eurostat**
2002: a 2002. február 28-ai STAT02/23 közlemény
2002: a 2002. május 16-ai STAT02/58 közlemény
2002: a 2002. július 17-ei STAT02/84 közlemény
- 7. Gallup Europe**
2002: Flash EB 139 “Attitudes sur l’euro – zone euro” Volumes AB 2002. november
- 8. Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsa**
1998: Joint Communiqué on the determination of the irrevocable conversion rates for the euro (1998. május 3.)
1998: Council Regulation (EC) No 2866/98 on the conversion rates between the euro and the currencies of the Member States adopting the euro (1998. december 31.)
1999: a 2212. Council meeting (ECOFIN: 1999. november 8.)
2000: Council Decision in accordance with Article 122 (2) on the adoption by Greece of the single currency on 1 January 2001 (2000. június 19.)
2000: Council Regulation 1478/2000 (EC) amending Regulation (EC) No 2866/98 on the conversion rates between the euro and the currencies of the Member States adopting the euro (2000. június 19.)
- 9. London Economics**
2002: Quantification of the Macro-Economic Impact of Integration of EU Financial Markets
- 10. Magyar Nemzeti Bank**
2001: A forint útja az euróhoz
2001: Az euró: tájékoztató az euróbankjegyek és -érmék biztonsági elemeiről
2002: Csajbók Attila–Csermely Ágnes: Az euró hazai bevezetésének várható haszna, költsége és időzítése, MNB Műhelytanulmányok: 24
- 11. Pénzügyminisztérium**
2002: Magyarország középtávú gazdaságpolitikai programja az uniós csatlakozás megalapozásához
- 12. Svéd Nemzeti Bank**
2001–2002: The Euro in the Swedish Financial Sector sorozat 7. és 8. sz. előrehaladási jelentése
2003: Direct changeover from 2006 lessens the risk of payment system disturbances – Governor Lars Heikensten spoke on some issue to do with Riskbank and EMU (2003. február 3.)

A téma szempontjából fontosabb intézmények internetes honlapjai

Az Angol Nemzeti Bank: www.bankofengland.co.uk
Az Európai Központi Bank: www.ecb.int
Az Európai Monetáris Intézet: www.ecb.int
Az Európai Unió és intézményei: www.europa.eu.int
A Magyar Nemzeti Bank: www.mnb.hu
A Pénzügyminisztérium: www.p-m.hu
Svéd Nemzeti Bank: www.riskbank.com